

ALFÖLDI IMRE

Tejfoggal kőbe (18.)

Regényes önéletrajzi krónika apámról s magamról

Társadalom

Az 1924-ben Nagyváradon született krónikaíró annak a Mozog Nagy Imrének a fia, akinek önéletírását Jár a baka, jár címmel közöltük folyóiratunk 2016–17-beli számaiban. Az Alföldi Imre írói álnevet használó ifjabbik Nagy Imre emlékiratai édesapja hagyatékával együtt kerültek hozzánk. A vaskos gépiratkötég élére szerzőnk a következő, sokat sejtető megjegyzést fűzte: „Egy hegedűművésznek készülő, de végül is közepszerű írásipari dolgozóvá kisiklott váradi fiatalember emlékeiből.” A gyermek- és ifjúkorát, tanulóéveit Váradon töltő fiatalember ígéretesnek tűnő zenei pályafutását a második világháború végén – leventeként – a frontra kerülés, majd a hadifogság pokla törte meg. Kalandos úton hazavergődve, mintegy pótcselekvésként állt be „írásiipari dolgozó”-nak. Újságíróként előbb szülővárosában tevékenykedett, majd Budapestre költözve különböző lapok, illetve a Rádiókarabé munkatársa lett. Krimiszervezőként őt kötele jelent meg, részint a Népszava kiadásában. Önéletírásának sorozatban közlendő részleteit a születésétől 1947-ig terjedő időszakból válogattuk.

Sz. A.

Az első nagy hegedű-siker valamit változtatott addigi gyermeklétemen, magatartásomon is. Egyelőre jó irányban. Hallottuk, hogy Láposy tanárnőt újságírók faggatták: ki ez a „kis Nagy Imre”, aki olyan szépen hegedült első, bemutatkozó növendékhangversenyén, és aki több lóhosszal vezet az évfolyamára járó elsőéves tanítványok mezőnyét? Kialakult bennem valamiféle büszkeség-tudat, hogy bár az udvari és utcai játszópajtásaim sok mindenben túltesznek rajtam – futásban, birkózásban, csintalanságokban, apró kis lopkodásokban, erőfitogtatásban –, de muzsikálni egyik se tud úgy, mint én! Legtöbbje azt se tudja, mi az a kotta, mi az allegro, andante, violinkulcs, menüett, rondó, etűd... Azt, hogy „etűd”, még anyám, sőt, a zeneiskolások nagy része is „edit”-nek ejtette. (...)

Lakott velünk szemben akkoriban a Csatáry-féle emeletes háztól balra, a Ferenc utca szemközti oldalán, egy Bálint Jenő nevű fiú, akivel nagyon jóban voltam. Rendszeresen átmászkáltunk egymáshoz, együtt labdázunk, neki volt – ki tudja, honnét – egy igazi gumilabdája. Zárt udvarukban az apja fölszerelt egy lengőhintát is, azon nagyon szerettem föl-le röpködni a kellemes, nyáriasan enyhe levegőben, amikor, ha a száján lélegzik is az emberfia, nem kap torokgyulladást. Ez a betegség ugyanis szinte albérlő volt nálam: nem múlt el hét, hogy a mandulám ne gyulladt volna be, annak ellenére, hogy se jeges vizet, se fagyaltot nemigen fogyasztottam.

Apám meg is állapotodott a város hírneves fül-orr-gégészével, Chidioşan doktorral (anyu „Kígyósán”-nak hívta), hogy egy májusi délután odavisznek, kiszedik a manduláimat, és pár óra múlva már vihetnek is haza. (...) Szinte semmire sem emlékszem, csak valami rémlik, hogy erős fényű lámpa világít az arcomba, egy széles székből ülök, és ordítok a félelemtől. Ami történt, azt később szüleimtől tudtam meg, amikor többször is szóba került egész életemben vacakoló manduláim viselkedése. „Azt

mondta Chidioşan doktor – mesélte apám –, hogy ne is haragudjon, kedves domnu Nagy, de én ennek a csupaideg gyerekeknek a manduláit nem vagyok hajlandó kivenni! Nem tudok az ő esetében felelősséget vállalni, hogy nem vérzik-e be, és akkor mit tehetek? Talán ha befekszik hozzám a klinikára, ott megpróbálkozhatunk...” Erre aztán anyám mondta ki a végszót: soha! Akkor maradjon az a rossz mandula! „Nekünk nincs pénzünk klinikára, főorvos úr, és én nem hagyom, hogy aztán ott vérezzen el.” Egy szó, mint száz, hazakonflisoztak velem. Maradt a mandulám, mind a mai napig. (...)

Ami Jenő barátomat illeti, nagyon szerette hallgatni, hogyan hegedülök, bár tökéletesen antitalentum volt a hangszerek működésének megítélése dolgában. Így eshetett meg, hogy bős szkalázásaim alatt egyszer csak rávetődött áhítatos pillantása a négy húr alatt, a vonóról leporzó, ott lerakódó fehér színű foltra, összecepta a két kezét, és félbeszakítva gyakorlásomat, feddőleg szólt hozzám: „Imre, hát te nem is veszed észre, *milyen penészes a hegedűd?!*” Penésznek nézte szegény Jenő a gyantaport! Szemrehányása, fölkiáltása szólammondássá vált családi körünkben. Fölidézése: „penészes a hegedű!” – mindig hatalmas kacagást váltott ki. Koncertekre járva, évtizedek múltán is elvigyoroztam, ha láttam a művészek hegedűjén a fehérséget. Néha zsebkendővel kellett betapasztanom a számot, nehogy elkuncogjam magamat: hát ennek a Yehudi Menuhinnek, Kovács Dénesnek, Ruha Istvánnak, Henryk Szeryngnek is penészes a hegedűje...

Egyfelől sose feledtem el ezt az aranymondást, másfelől képletes értelmet kezdtem neki tulajdonítani, amikor 1948-ban, 24 éves koromban, 18 évi meg-megszakított tanulás után, szovjet hadifogolyként, tovább romlott az ujjmerevédekem. Zathureczky Ede kiszemelt növendékeként, kénytelen voltam álmaimból fölriadni, és ráébredni a fájó valóságra: az én számomra bizony-bizony, „penészes a hegedű!” Nincs módom, erőm, tehetségem, lehetőségem tovább folytatni amúgy is elkésett, félbeszakított zenei tanulmányaimat! Háború utáni életem alakulásának allegorikus kifejezője lett a Bálint Jenő-i mondás: „penészes a hegedű”. S mivel a hegedű azelőtt, addig, szinte minden volt a számomra, penészes lett minden, amibe a háború elvesztése után csöppentem. (...)

Apám eleinte boldog volt, hogy zenei képzésem szépen halad előre, mert arra gondolt: aki hegedül, annak talán nem kötelező ilyen vagy amolyan anyanyelvét megtagadnia, fölcserélnie, román állami nyelvvizsgát tennie, kenyerét emiatt nem kell veszélyben éreznie. A hegedűművész „nemzetközi” nyelven muzsikál, értik mindenütt, ahol értő fülek hallják. Járhatja a világot, ha gyémánttá nemesedik a tehetsége, de a tehetség persze nem elég. Kell hozzá jó adag akaraterő, és nem kevés szerencse is. Az egyik már megvolt, az akaraterőt próbálták bennem kifejleszteni.

Nyűttem a lószórt, koptattam a cipőimmal a Garasos híd deszkalapjait, amelyek ide-oda zötyögtek-zörögtek a fodrozva áradó Körös hullámai fölött. Nyaranta, nagy szárazság idején víz után kutatva meredtek a kavicsokkal bélelt száraz mederben a fahíd korhadoszó pillérei. Már akkor szívesen hülyéskedtünk Zoltán bátyámmal, blőd szóvicceket gyártva: „A Garasos híd pilléres gondokkal küzd!” – mondtuk vigyorogva. Télen, mikor olvadó jégtáblák lökdösték a gerendalábakat, néha recsegett, megmegingett a nem veszélytelen állapotú gyaloghíd. Gyakran megálltam a korlátnál, a közepén, a Városháza felé néző oldalon. És mereven bámultam a lent elsurranó vizet, a hídlábtól megtörő hullámokat. Ilyenkor úgy tűnt, hogy nem is a víz folyik odalent, hanem a fahíd halad előre, a belváros felé, és én egy rettenthetetlen hajóskapitány vagyok, aki a hajó orránál állok a parancsnoki hídon,

bátran vezetem ezt az „óceánjárót”, szembe a „hatalmas” folyam árával. (...)

Volt ez időben a Téglavető utcában, szemközt a Lipót utca végével egy kis szatócsbolt, az állt a firmáján, hogy IRMA NÉNI BOLTJA. Roznerné volt a tulajdonos neve, koszos, túlsúlyos, nem túlzottan látogatott bevásárlóhelye a környéknek. Egy ideig Anyu is járt oda ezt-azt vásárolni, s ha élesztőért, gyufáért, cérnáért, tejfölért kellett elugrani, egyikünket máris szalasztotta oda, azt, aki pont kéznél volt. Kéznél pedig többnyire én voltam, ha éppen nem gyakoroltam a hegedűn, mivel Zoli már akkor javában koptatta a Jakab utcai református elemi iskola padjait. A boltban olykor nem is Irma néni szolgált ki, sőt, többnyire nem ő, hanem a férje. Az meg egy rámenős, fiúgyerekekre specializálódott homoszexuális férfi volt, aki cukorkaajándékozással, egyéb kedveskedéssel csalta magához és férközött egyik-másik kisfiú bizalmába. Akiben „a témára utaló csevegés” hatására némi érdeklődést vélt fölfedezni, arra „rászállt”, és olyan ajándékok fejében, amelyeknek a kisfiúk nehezen tudtak ellenállni, különféle fajtalanokodásokra csábította őket. Kialakult lassacskán egy 8-12 éves fiúkból álló, hat-nyolc főnyi kör, melynek tagjai titokban, külön-külön vagy párosan járogattak „Irma bácsi”-hoz. Az pedig, amikor más vevő eltávozott, belülről bezárta a szatócsbolt ajtaját, kiakasztotta a táblát, hogy „Röktön jövőg”. Ugyanis törte a magyart, németes-jiddises-magyaros keverékszöveggel társalgott még a feleségével is. Galíciai anyanyelvét már elfeledte, megtanult valamit magyarul, románul, de egyiket se tudva jól, mulatságosan összezagyvált nyelven társalgott a boltba betérő vevőkkel. Irma néni sokkal jobban tudott már magyarul, még valamit románul is. Utólag visszagondolva rájuk, nem hiszem, hogy férjének kicsapongásai az ő tudta nélkül zajlottak volna le, amiképp azt lebukása után a rendőrségen vallotta. „Irma bácsi” – az elnevezés részint gúnyos, részint a ténykedéseinek lényegére utaló – az ajtó bezárása után a pult mögé hívta a kis pácienseit, ellátta őket medvecukorral, savanyúcukorkával, csokoládéval, aztán némi fogdosás után szétnyitotta a koszos-fehér bolti köpenyét, amelyik alatt többnyire nem volt semmi, csak perverz kéjre vágó, meztelen teste. És rávette a fiúkat, hogy porcukorba mártott péniszét nyalogassák, miközben ő is fogdosta a fölingerelt kisfiúk érzékeny testrészeit. Irma néni némelykor benyitott, de látva, hogy „Irma bácsi éppen szórakozik”,

diszkréten visszavonult, és recsegő hangján csak annyit vetett oda: „Danach mondani akarok etwas, Rozner! Hörst du?”

Egyik reggel Apa, kinyitva a frissen érkezett újságot, felháborodott hangon olvasta föl Anyunak a rendőrségi hírt, miszerint „tetten érték a Téglavető utcai szatírt, a környékbeli kisfiúk megrontóját”. Nyitva felejtette a boltajtót, egy vásárló anyuka pedig benyitott, s meglátta, amint a férfi egy ismerős kisfiúval fajtalanokodik. Botrányt csapva elvonult, s a rendőrségen följelentette Rozner urat. IRMA NÉNI BOLTJÁT azonnal bezárták, Roznert őrizetbe vették, a vallomást tevő kisfiú egész terjedelmes névsorral szolgált a rendőrségnek, ama fiúk listájával, akik hasonló céllal Rozner rendszeres vendégei voltak. Köztük szerepelt a leleplező anyuka fiának a neve is. A szülők egyenkint följelentést tettek a „Téglavető utcai szatír” ellen – ahogy az újságok nevezték a lebuktatott pederaszt a férfit. Anyu rémülten faggatott, hogy mikor oda küldött néha-néha a boltba, velem is csinált-e valamit az a gazember. Megnyugtattam, de meg is nyugodtam, mert odajáró pajtásaim bizony meglehetősen vonzó módon ecsetelték az Irma bácsival történő foglalatosságokat, de hiába próbáltak rávenni, hogy tartsak velük. Nem győztem imádkozva hálálkodni az Istennek, hogy sikertelenül!

(Folytatjuk)

*A szöveget gondozta és szerkesztette
SZILÁGYI ALADÁR*